

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS
TALIM VAZIRLIGI

BUKHARA
STATE UNIVERSITY

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
INNOVATSION
RIVODLANISH VAZIRLIGI

IQTIDORLI TALABALAR, MAGISTRANTLAR, TAYANCH
DOKTORANTLAR VA DOKTORANTLARINING

ТАҒАККУР ВА ТАЛҚИН

MAVZUSIDARESPUBLIKA
MIYOSIDAGI ILMY-AMALIY
ANJUMAN TO'PLAMI

BUKHARA STATE UNIVERSITY

Бухоро-2021

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OY VA O‘RTA
MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
MAGISTRATURA BO‘LIMI**

**IQTIDORLI TALABALAR, MAGISTRANTLAR, TAYANCH
DOKTORANTLAR VA DOKTORANTLARNING**

TAFAKKUR VA TALQIN

mavzusida

**Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy
anjuman to‘plami**

2021 yil, 27-may

Tahrir hay'ati:

O.X.Xamidov	- Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
M.I.Daminov	- Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent
O.S. Qahhorov	- Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (DSc), dotsent
S.Q. Qaxxorov	- Pedagogika fanlari doktori, professor
D.R. Djurayev	- Fizika-matematika fanlari doktori, professor
A.A. Turayev	- Fizika-matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
M.Y. Ergashov	- Kimyo fanlari nomzodi, professor
B.N.Navro'z-zoda	- Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
SH.A. Hayitov	- Tarix fanlari doktori, professor
D.S. O'rayeva	- Filologiya fanlari doktori, professor
S. Bo'riyev	- Biologiya fanlari doktori, professor
SH.R.Barotov	- Psixologiya fanlari doktori, professor
SH.SH.Olimov	- Pedagogika fanlari doktori, professor
A.R.Hamroyev	- Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Mas'ul muharrir:

A.A. Turayev – magistratura bo'limi boshlig'i *f.-m.f.f.d.*, (PhD) dotsent

Musahhih:

T.Sh.Ergashev – ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limi bosh mutaxassisi

D.Rahmatova – magistratura bo'limi uslubshunosi

B.A.Hikmatov – magistrant

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24-yanvardagi Oliy majlisga yo'llagan murojatnomasi va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 2020 yil 7- fevraldagi 56-F-son farmoyishiga hamda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2021 yil 4-maydagi № 3/19-04/05-26 son xatiga asosan ushbu Respublika ilmiy-amaliy anjuman tashkil etildi. To'plamda iqtidorli talabalar, magistrantlar, tayanch doktorantlar va doktorantlarning ilmiy izlanishlari, tajriba almashish, sohalarda amalga oshirilayotgan ishlarni tahlil qilish va bu boradagi takliflarni ishlab chiqish bo'yicha ilmiy-amaliy va uslubiy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Mazkur to'plamga kiritilgan maqolalar va tezislarning mazmuni, statistik ma'lumotlar hamda bildirilgan fikr va mulohazalarga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

**5A112101 - Таълим ва тарбия назарияси ва методикаси
(технологик таълим)**

<i>Sh.H. Quliyeva, R.H. Mamatova</i>	<i>Mutaxassislik fanlarini o'qitishda media vositalaridan foydalanishning ijobiy tomonlari</i> 1027
<i>Sh.H. Quliyeva, D.P. Nazarova</i>	<i>texnologiya ta'limida master – klass darslarini tashkil etish</i> 1030
<i>D.A. Sayfullayeva, D.D. Rayimova</i>	<i>Kiyimlarni konstruksiyalash va modellashtirishda kompyuter texnologiyalardan foydalanish</i> 1033
<i>Sh.H. Quliyeva, K.T. Xolmatova</i>	<i>O'quv jarayonida talabalarda kreativ qobiliyatni shakllantirish</i> 1037

5A120302 – Тарих (йўналишлар ва фаолият тури бўйича)

<i>Д.С. Ҳамроев</i>	<i>1996-2000 йилларда ўзбекистонда аграр ва бозор сиёсати масалаларининг назарий методологик асослари</i> 1042
<i>К.Ш. Hasanov</i>	<i>O'zbekiston va turkiya aloqalari tarixiga bir nazar</i> 1047
<i>R.R. Raxmatov</i>	<i>Sibir xonligining tashkil topish jarayonida markaziy osiyodagi siyosiy munosabatlar</i> 1052
<i>N.N. Sodiqova</i>	<i>Milliy madaniy markazlar – “wiedergeburt” misolida</i> 1057
<i>Н.З. Ражабова</i>	<i>Туркияда амир темур тарихининг ўрганилиши</i> 1061
<i>С.Ю. Каримов</i>	<i>Основные аспекты взаимоотношений бухарского эмирата и афганистана с конца 18 до начала 20 века</i> 1067
<i>U. Jahonova</i>	<i>Abdurauf fitrat qarashlarida oila ma'naviy muhitini shakllantirish masalalari</i> 1071
<i>M.M. Hamroyev, Z.Sh. Ahmadova</i>	<i>Makon va zamon yoxud prezident g'oyalarning ijtimoiy ta'limdagi ahamiyati</i> 1076
<i>F.U. Temirov, D.U. Islomov</i>	<i>Abdurauf Fitratning ma'rifatparvarlik g'oyalari va matbuotdagi xizmati</i> 1080
<i>A.R. Saidov</i>	<i>Markaziy osiyo mamlakatlarida migratsion jarayonlarning muommo va yechimlari</i> 1086
<i>Sh.M. Nurullayev</i>	<i>Suvaysh kanali qurilishi va uning xalqaro munosabatlarda tutgan o'rni</i> 1092
<i>F.G'. Ochilov</i>	<i>Hozirgi zamon antikshunosligining yutuq va muammolari</i> 1095
<i>Y.R. Vohidova</i>	<i>"Jahon dengiz savdosida buxoroliklar ishtiroki"(o'rta asrlar)</i> 1099
<i>С.Ю. Каримов</i>	<i>Основные аспекты взаимоотношений бухарского эмирата и афганистана с конца 18 до начала 20 века</i> 1103
<i>O.S. Alimov</i>	<i>2- jahon urushida turkistonliklarning asir tushishi va ularning ahvoli</i> 1108
<i>Г.А. Ҳакимова</i>	<i>Бухоро амирлигининг жанубий туркистон ҳудудидаги ўзбек бекликлари сиёсий тарихи</i> 1113

5A120304 - Тарихшунослик, манбашунослик ва тарихий тадқиқод

**МУЗЕЙ ШАҲАР БУХОРОНИНГ ЖАҲОН
МУЗЕЙШУНОСЛИГИ ВА ТУРИЗМ СОҲАСИДАГИ ЎРНИ.**

М.М. Азимова

Тасвирий санъат ва муҳандислик графикаси кафедраси ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада қадимий шаҳар Бухоронинг тарихий обидалари ҳамда уларнинг жаҳон музейшунослиги ва туризм соҳасидаги ўрни, аҳамияти, ундаги музейлар тарихи, фаолияти, экспонатлари, мустақилликдан кейинги ўзгаришлар, очик осмон ости музейи, деб номланишининг сабаблари кўрсатиб ўтилган.

Калит сўзлар: Музей, туризм, қадимий, меъморчилик, ёдгорлик, архитектура, обида, сарой, мажмуа, мақбара, масжид, мадраса, археология, нумизматика, эпиграфия, санъат, ҳунармандчилик, ҳужжатлар, этнография.

Асосий матн: Бухоро дунёдаги энг қадимги шаҳарлардан бири бўлиб, кўп асрлар давомида инсониятнинг маънавият ва моддий маданиятига салмоқли ҳисса қўшиб келмоқда. Бухорони бежиз “музей шаҳар” деб аташмайди. Бухоро халқаро туризм марказларидан ва масканларидан бири бўлиб, унда 400 дан отрик қадимшунослик (археология), меъморчилик (архитектура) ёдгорликлари шу жумладан, 11 та меъморий обида саройлар мажмуаси, 8 та мақбара, 47 та масжид, 14 та карвонсарой, 39 та мадраса, 8та қадимшунослик ёдгорлиги, 25 та турар жой, давлат муҳофазасига олинган 32 та монументал маҳобатли санъат иншоотлари мавжуд.

Бадий ҳунармандчилигининг ноёб буюмлари, Бухоро олимлари, алломалари, маҳаддислари, зиёлилари қўлёмалари машҳур Буюк Ипак йўли орқали бутун дунёга ёйилган. Шариф шаҳар ушбу 2000 (икки) минг йиллик тарихга эга йўлнинг чорраҳасида жойлашган. Бугунги кунда қадимги Бухорода тайёрланган ноёб ёдгорликлари Рим, Париж, Боғдод,

Техрон, Дехли, Вашингтон, Столголт, Берлин, Истамбул, Санкт Петербург, Москва ва бошқа шаҳардаги жаҳоннинг энг йирик музейлари тўпламларида ва шахсий коллекцияларида сақланмоқда. Дунёнинг нуфузли музейлари кўргазмаларидан муносиб ўрин эгаллаган.

Бухоро шаҳри маданий меъросининг жаҳонда муносиб эътироф этилгани ҳақида шу нарса гувоҳлик берадики, Мисрдаги Фиравн эҳромлари, Рим тарихи маркази, Афина акроноли, Москва Кремли, Хива Ичан қалъа мажмуаси билан бир қаторда 1993 йилда ЮНЕСКО Қарори билан Бухоро Бутун жаҳон мероси объекти рўйхатига киритилди, 1997 йилда эса ЮНЕСКО хомийлигида Бухоронинг 2500 йиллиги тантанали нишонланди.

Лаби Ҳовуз ансамбли: Нафақар ўрта асрларда, балки бугунги кунда ҳам Бухоронинг марказий майдонларидан бири бўлмиш Лаби Ҳовуз меъморий ансамбли шайбонийлар ва аштархонийлар сулоласининг нодир архитектура ёдгорлиги ҳисобланади. XVI – XVII асрларда яхлит мажмуа сифатида шаклланган Лаби Ҳовуз (ховуз бўйи) ансамбли Кўкалдош (Тошкентдаги номдош мадраса билан алмаштирманг) ва Девон Беги мадрасалари ҳамда Девон Беги ҳонақоҳи биноларидан ташкил топган. Ушбу иншоотлар атрофи Нодир беги ҳовузи билан бирлаштирилган бўлиб, Лаби Ҳовуз номи мазкур ҳовуз номидан келиб чиққан. Ансамбл ўлчами, тахминан 150x200 метрдир. Ҳовуз ўрта асрларда шаҳарнинг об-ҳавосининг яхшиланишига муҳим аҳамиятга эга бўлган.¹⁸⁵

Ҳозирги кунда, мазкур ҳовуз бўйида машҳур “Лаби Ҳовуз” қаҳвахонаси фаолият юритиб ушбу қаҳвахонага оддий сайёҳлар қаторида дунёнинг турли ўлкаларидан машҳур санъаткорлар ташриф буюриб келадилар. Уларнинг ташрифи хусусида қаҳвахона раҳбарияти томонидан ташкил килинган мартабали меҳмонларни хотира китобига уларнинг фикр

¹⁸⁵Сухарева О.А. Бухара XIX-насалол XX в. (Позднефеодальный город и его население) ИЗДАТЕЛЬСТВО НАУКА Главная редакция восточной литературы. Москва 1966. ст. 34.

ва мулоҳазалари ёзиб олиниб, фотосуратлари махсус рамкага солиниб, қахвахона ичидаги деворларга осиб қўйилган.

Бухоро давлат музей-қўриқхонаси: Бухоро Марказий Осиёдаги энг таниқли ва чиройли шаҳарлардандир. Бу ажойиб шаҳар-музей бўлиб, унда турли даврлардаги қўшлаб маданий ва архитектура ёдгорликлари жамланган бўлиб, фақат Ўрта асрнинг 140 дан ортиқ бино ва иншоотлар мавжуд.

Бухоронинг тарихий маркази, унинг диққатга сазовор жойлари билан бир қаторда, ЮНЕСКО томонидан тайёрланган Жаҳон мероси рўйхатига киритилган. Бухоро давлат архитектура ва санъат музей-қўриқхонаси 1922 йилда ташкил этилган. 1945 йилдан буён Бухоро музейи Арк қалъасида жойлашган. Бухоро музейида ўзбек халқининг маданий моддий ва маънавий меросидан 100 мингдан зиёд экспонатлар мавжуд. 1985 йилда Бухоро музейи давлат музей-қўриқхонаси мақомига эга бўлди. Бугунги кунда музей Бухоронинг турли меъморий ёдгорликларида жойлашган, 18 доимий кўргазмани бирлаштирган, 12 та филиалга эга.

Бухоро давлат музей-қўриқхонаси 1922 йилдан буён фаолият юритиб келмоқда ва бугунги кунда Ўзбекистон музейлари орасида муносиб ўрин эгаллаган. Бухоро музей-қўриқхонаси фондлари ва экспонатлари Бухоро шаҳрининг 2500 йиллик тарихий, моддий ва маънавий маданиятини ўзида мужассам этган, ўзбек халқининг ўзига хос анъаналарини ўзида мужассам этган авлоддан-авлодга етказилган 130 мингдан ортиқ экспонатларга эга. 90 йилдан зиёд вақт мобайнида музейда археология, нумизматика ва эпиграфия, санъат ва хунармандчилик, китоблар ва ҳужжатлар, кундалик ҳаёт ва этнография, расм, чизмачилик, ҳайкалтарошлик тўпламлари ва бошқа ажойиб тўпламлар тўпланган. 1947 йилдан буён музей Арк қалъасида — собиқ Бухоро амирларининг қароргоҳида жойлашган. Музейнинг бош офиси ҳам мана шу ерга жойлашган. 1985 йилда музей Бухоро давлат музей-қўриқхонаси мақомига эга бўлди. Музей-қўриқхонада

Бухоро архитектура ёдгорликларида жойлашган 2 та доимий кўрғазма ва 16 та филиал мавжуд.

Файзилло Хўжаев уй музейи: Бухоронинг тарихий қисмида-Ғозиён маҳалласида жойлашган бой савдогар уйи сўнгги феодализм меморий санъатининг бетакрор намунасидир. Ҳовли хўжайини бой савдогар, тадбиркор қорақўл тери ва пахта толалари билан кўпгина мамлакатларни таъминловчи йирик савдогар Убайдилло Хўжа Қосим Хўжаев бўлган. Меҳмондўст хонадонда вақти вақти билан маҳаллий маданиятли зиёлилардан шоирлар, ёзувчилар, олимлар, мусиқачилар ва давлат арбоблари йиғилишар эди.

1920 йили антомонархияга қарши давлат тўнтаришидан кейин савдогарнинг меросхўри, Бухоронинг кўзга кўринган сиёсий арбоби Файзулла Хўжаев уйни идора қилиш ҳуқуқини давлатга берди. XX аср давомида ушбу уйда давлат ва таълим-тарбия муассасалари, шунингдек, шаҳардаги бадиий устахоналар фаолият кўрсатди. XX юз йилликнинг 90-йилларида мамлакатимиз музейлари фаолиятининг такомиллашуви ва экспозиция майдонларининг кенгайиши туфайли, уй Бухоро давлат музей-қўриқхонасига берилган эди. Уйнинг фасадиди ва ички интерьерларида катта таъмирлаш ишлари олиб борилиб, уйнинг ётоқхона қисмида болалар хоналари ва меҳмонхоналарда шохнишин деб номланган яширин хоналарда ҳамда йўлакларда ганч ўймакорлиги ва ёзувлар қайта тикланган.

Ситораи Мохи-Хосса: Бухоро амирларининг Ситораи Мохи-Хосса ёзги саройи XIX-XX асрлар Шарқ нафис меъморчилик санъатидаги ноёб тарихий-меъморий обидалардан бири саналади.

Саройнинг дастлабки иморатлари амир Насруллоҳон ҳукмронлиги даври (1826-1860 йиллар)да қурилган. XIX асрнинг охиридаги навбатдаги амир Музаффархон ҳукмронлиги даврида (1860-1885 йиллар) машҳур сарой меъмори Остонқул Ҳафизов саройнинг янги лойиҳасини яратган.

1885-1910 йилларда сарой ва хушманзара боғ барпо қилиш навбатдаги амир Абдулахад Баҳодирхон ҳукмронлиги даврида амалга оширилади ва сарой қурилишига сарой меъмори Ҳожи Ҳафиз раҳбарлик қилади. Ёзги саройнинг асосий бинолари сўнгги Бухоро амири Мир Саййид Олимхон ҳукмронлиги даврида (1911-1920 йиллар) қурилган бўлиб, саройнинг умумий майдони 6,7 гектарни ташкил қилади. Унда қабулхона, меҳмонхона, ётоқхона, ҳарамхона, кўшк, масжид ва филхоналар бўлган.

Бухоро сўнгги амири Мир Саййид Олимхон қурилишларни лойиҳалаштиришда рус меъмори ва муҳандислари Сакович ҳамда Маргулис хизматидан фойдаланганлиги туфайли, кўпчилик биноларнинг ташқи кўриниши европача бўлиб, ички безаклар эса миллий услубда бажарилган.

Қабулхона биноси “П” ҳарфи шаклида қурилган бўлиб, унинг шимол томонида айвон жойлашган. Айвон бўйи 30 м, эни 5 м, баландлиги 8 м бўлиб, тўрт аркали, ўн ёғоч устунли, ости мовий фируза рангда бўлиб, устида ҳандасавий гирих нақшлар билан, пасти мажнунтоллар нақши билан безатилган. Айвон “Саломхона” деб номланган. Ҳар эрталаб амир ўз ётоқхонасидан чиқиб кўриниш берганида, айвонга йиғилган сарой аҳли, уламолари уни салом бериб кутиб олишган.

Қабулхона биносининг ғарб томонида “Оқ уй” (Хонаи Сафед), “Даҳлизхона”, “Хобхона”, наққошлик билан ишланган “Кутиш зали”, жануб томонда эса ойнавонли айвон “Чойхона”, “Зиёфатлар зали”, “Мирзахона” ва “Шахмат заллари” жойлашган.

Қабулхона заллари ичида “Оқ уй” – тахт зали алоҳида ажралиб туради. Сарой хоналари ичида энг ҳашаматли, ғоят гўзал бўлиб, уни моҳир ганчкор уста Ширин Муродов (1880-1957йй) “Ойна пардоз” усулида беаган. Устанинг сеҳрли қўллари билан деворлар сатҳига ўрнатилган 100 минг бўлак ойналар устига нафис нақшлар чинакам эртақлар оламига етаклайди. Токча ва равоқлар, аркасимон тахт жойини белгиловчи

муқарнас ва шарафаларга сон-саноксиз юлдуз ва ярим ой тасвирлари юлдузли осмонни эслатади. Уста Ширин Муродовнинг бетакрор санъати билан дунёга келган мўъжиза, илоҳий кўшиғидир.

Мустақиллик шарофати билан миллий кадриятларга қизиқишнинг ошиши ва Республика ҳукуматининг ғамхўрлиги туфайли 1991 йилда Канизакхона таъмирланиб, унда XIX аср бошлари Бухоро бадиий каштачилиги музей- кўргазмаси ташкил этилди.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, юртимиз ўз мустақиллигини қўлга олгач, ундаги музейлар ҳам илмий-амалий жиҳатдан такомиллашиб борди, яъни тобора янгиланиб, кўпайиб борди. Бундай ўзгаришлар эса мамлакатимиз тараққиёти учун катта аҳамиятга эга булиб, музейлар ва тарихий ёдгорликлар келажагимиз пойдевори сифатида хизмат қилади. Музейлар ёш авлод тарбияси ва мамлакатимиз келажаги учун катта аҳамиятга эга, зеро у ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялайди. Дарҳақиқат, музейлар мозийнинг сирли хилкатларини ўзида мужассам этган ҳолда халқаро маданиятни, кадриятларни тараннум этувчи маскан ва давлатларни бир-бирига яқинлаштирувчи куприкдир. Бундан кўриниб турибдики, биз учун ўтмиш тарихимизни сақлаб келаётган музейларнинг фаолияти жуда муҳим ва биз ёшлар уларни асраб, келажак авлодга етказишимиз лозим. Зеро, музейлар ўтмишдан садо берувчи кўзгу ва халқнинг юксалиши учун катта аҳамиятга эга. Бухоро ҳам шундай неча минг йиллик тарихга эга музей шаҳар ҳисобланиб, ўзининг бетакрор ёдгорликлари билан бутун дунё аҳлини ўзига жалб этиб, жаҳон музейшунослигида ўз ўрнини эгаллаб келмоқда.

Бизнинг қадимий Бухоро шаҳри ҳам ўзининг бетакрор обидаларию ажойиб музейлари билан бутун дунёни ўзига жалб этиб, жаҳон музейшунослиги ва туризм соҳасида катта ҳисса қўшмоқда. Жумладан: Бухоро эски шаҳар мавзесида жойлашган қадимий ёдгорликлари ҳамда

музейлари бутун дунёни ўзига қаратиб, жаҳон музейшунослигида ўз урнини эгаллаб келмоқда.

Адабиётлар

1. Ш.Мирзияев Миллий тараққиёт йўлимизни қатият билан давом эттириб янги босқичга кўтарамиз. Тошкент 2017 й
2. Альмеев Р.В Бухара-город музей.- Ташкент: Фан, 1999 -205 стр.
3. Ражабов Қ. Иноятлов С. Бухоро тарихи 2016 й
4. ЖумаевҚ.Ж. Ситораи Мохи Хосса. Тошкент. Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси “Фан” нашриёти
5. Эшпўлатов Барнобек. Бухоро шарқ дурдонаси. Тошкент. Шарқ нашриёти 1997 й
6. Арслонова Ф. Алиев Р.Қадимги Бухоронинг музейлари 2015й
7. Муҳаммаджонов А. Қадимги Бухоро. Тошкент. Фан нашриёти 1991й
8. Муҳаммаджонов А. Бухоро шарҳи 2500 ёшда.Тошкент. Фан нашриёти 1998 й

О'ZBEKISTON SHAROITIDA TIBBIYOT TURIZMI AXBOROT TIZIMINING BUGUNGI HOLATI

N.R. Omonova

BuDU magistranti

Annotatsiya: Rivojlanishning hozirgi bosqichida xo‘jalikning har qanday tarmog‘i kuchli axborot ko‘magisiz ishlay olmaydi. Turli fan sohalari bo‘yicha ma‘lumotlardan turizm maqsadlarida ham foydalaniladi. Bugungi kunda turistik xizmatlarni bronlashda turli avtomatlashtirilgan axborot tizimlari muhim rol o‘ynamoqda. Shu sababli mazkur maqolamizda O‘zbekistonda turizm, xususan, tibbiy turizm sohasining istiqbolida axborot resurslaridan qay darajada foydalanilayotganligi, yo‘l qo‘yilayotgan xato va kamchiliklar hamda